



Leerlingen op school motiveren

Iedereen gemotiveerd

Leerkrachten verzuchten wel eens dat leerlingen steeds minder gemotiveerd lijken. Maar wat is motivatie eigenlijk? En zijn leerlingen echt niet gemotiveerd of speelt er meer?

Ivo Mijland is trainer/coach/therapeut voor Ortho Consult. Hij werkt veertien jaar op een middelbare school als docent en leerlingbegeleider en verzorgt regelmatig lezingen over motivatie bij jongeren

In zijn theatershow *Ali B. geeft antwoord* geeft de rapper/cabaretier Ali Bouali een voortreffelijk voorbeeld van wat nodig is om een leerling te motiveren. Hij vertelt over een juffrouw, die hij slechts één lesdag gehad heeft, maar die er toch in slaagde hem een bijzonder goed gevoel te geven. Wat deed zijn juf? Ze gaf een les in ritmes en zang. Ze zong steeds een stukje voor, waarna de klas haar na moest zingen. De instructies werden steeds ingewikkelder. Het leek wel rap. Ali merkte dat hij de juf in elk ritme

prima kon volgen. Waar zijn klasgenoten de juf niet meer konden volgen, bleef Ali haar moeiteloos nadoen. Hij merkte: ik ben ergens goed in! Dat wat Ali B. zich die schooldag realiseerde, wat hij tot de dag van vandaag als mooie herinnering deelt met anderen, is de opdracht voor het onderwijs. Laat kinderen merken dat ze ergens goed in zijn en maak daar samen plezier over.

Jan is ongemotiveerd. De meester zegt dat tegen Jan. Jan blijft ongemotiveerd. Hij zegt steeds minder. Als de meester met Jan wil praten, praat hij niet terug. Jan blijft nog steeds ongemotiveerd. En dat maakt de meester boos.

Op trainingen hoor ik steeds vaker meesters en juffen verzuchtend zeggen dat leerlingen steeds minder gemotiveerd lijken. Maar wat is motivatie eigenlijk? Zijn leerlingen echt niet gemotiveerd? Of speelt er meer?

Prikkels en keuzes

Laten we de proef op de som nemen. Je begon zojuist een artikel te lezen met als titel 'Iedereen gemotiveerd'. Wat aan het lezen vooraf ging, was een onbewuste prikkel die je daartoe aanzette. Tijdens de eerste regels lezen, reageerde je brein op de opbrengst van je handeling. Je brein gaf daarna opdracht om verder te lezen of te stoppen met lezen. Deze wisseling tussen prikkel en handeling voltrekt zich de hele dag door. Je brein wacht op een beloning van de verkozen handeling. Als die beloning uitblijft, bestaat de kans dat je de handeling stopt en een andere keuze gaat maken. Je loopt bijvoor-



Een gemotiveerde werkhouding ontstaat bij goed contact



Human Touch Photography

beeld naar de keuken om de vaatwasser in te ruimen. Of je pakt een stapel schriftjes van de leerlingen, omdat die nog nagekeken moeten worden.

Ook leerlingen hebben voortdurend te maken met prikkels en keuzes. Een ongemotiveerde leerling is daarom veel meer dan ongemotiveerd. Er zijn, soms ernstige, redenen om de leerprikkel te negeren.

Jan is ongemotiveerd. De meester vraagt hem wat er aan de hand is. Jan haalt zijn schouders op. De meester vraagt: 'Wanneer en waar ben jij juist heel gemotiveerd?' Jan fluistert: 'Als ik thuis ben!' Na enige twijfel vertelt hij voorzichtig het verhaal van zijn ouders die gaan scheiden. Jan zegt te proberen om elke minuut die hij heeft, te gebruiken om papa en mama in gesprek te krijgen. Als hij 's nachts probeert te slapen,

hoort hij de ruzies. Hij gaat moe naar school. Het lukt hem al enkele weken niet meer om zich te concentreren.

Op school lopen leerlingen voortdurend tegen motivatiedilemma's aan. Als je iets laat, doe je ook iets. Een leerling die zijn huiswerk niet maakt is geen luie leerling. Een leerling die zijn huiswerk niet maakt, heeft daar (onbewust) zijn redenen voor. Als hij het wel maakt, kan hij niet naar de sportschool, waardoor de voetbalcoach kan mopperen over een gebrekkige conditie. Of zijn vader, van beroep tuinbouwer, kan niet rekenen op de hulp van zijn kind. Of hij breekt de groepscode van zijn klas, waar huiswerk maken bestempeld wordt als 'voor losers'. Hoe dan ook: leerlingen 'moeten' nogal veel keuzes maken. Die keuzes worden bepaald door twee soorten 'prikkels': intrinsieke en extrinsieke motivatie. →

In de praktijk:

Zo motiveer je leerlingen:

1. Zorg voor een veilige groep

Een gemotiveerde werkhouding ontstaat bij een goed contact. Om leerlingen en groepen te motiveren, moet er sprake zijn van een ontmoeting, waarbij leerlingen ontdekken dat ze zichzelf mogen zijn. Hoe veiliger de groep, hoe beter de leerhouding. In het handboek *Positieve groepsvorming* (Bakker & Mijland, 2009) lees je hoe je een positieve bijdrage kunt leveren aan het vormen van een positieve groep.

2. Enthousiast maakt enthousiast

Een leerkracht die uitstraalt dat hij een prachtig vak heeft, die in alles laat zien dat hij vanaf het eerste tot het laatste uur zin heeft om leerlingen te inspireren, komt tot succesvolle ontmoetingen. Enthousiasme is niet alleen een vriendelijke houding, maar ook een zichtbare motivatie. Laat merken dat je je inspant om een les aantrekkelijk te maken.

3. Maak verbinding met de interessewereld

In een motiverende les komen regelmatig elementen voorbij die verbonden zijn met de interessewereld van de leerlingen. Vraag wat leerlingen bezighoudt en bekijk tijdens je lesvoorbereiding hoe je daar gebruik van kunt maken.

4. Maak gebruik van de wereld om je heen

Een les die zich alleen richt op de inhoud van het schoolboek, is niet eenvoudig tot een motiverende les te vertalen. Wat verbindt zijn (persoonlijke) verhalen, voorbeelden, korte filmpjes, krantenberichten, maar ook informatie afkomstig van social media. Een motiverende les is opgebouwd uit diverse van 'afdelingen' (verhaal, theorie, opdracht, filmpje, uitwisseling, subgroep, et cetera).

5. Geef leerlingen invloed

Een leerling die het gevoel heeft dat hij invloed heeft op het proces, is doorgaans eerder te motiveren. Vanuit invloed neemt een leerling een besluit vanuit zichzelf en de neiging om aan dat besluit gehoor te geven is groot. Uiteraard is voor dit punt een succesvol proces bij punt 1 noodzakelijk.

6. Stel jezelf de vraag: wat zou ik van deze les gevonden hebben?

We zijn in de drukte van een schoolweek erg snel geneigd om te geloven dat wat we doen helemaal te gek is. Dat is een begrijpelijke vergissing. Je kunt jezelf trainen dit te voorkomen, door regelmatig jezelf te af te vragen wat je van de les zou vinden als je leerling was. Reageer je hier gematigd op, stel dan een volgende vraag: wat zou je als leerling nodig hebben om enthousiaster te worden?

7. Geef positieve feedback

We zijn als mens erg geneigd de ander van feedback te voorzien als dingen niet goed gaan. Andersom werkt vaak beter. Geef daarom ook feedback als je motivatie ziet. Laat een groep merken dat je dat waardeert. Realiseer je bovendien dat feedback op inzet zeker zo belangrijk is als feedback op resultaat.

8. Wees grenzeloos nieuwsgierig

Onze grootste vijand in het geval van dreigende demotivatie, is dat we de leerling uit gaan leggen waarom motivatie verstandiger is. Deze aanpak is of kansloos of werkt met een beperkte houdbaarheid. Veel succesvoller is je zoektocht naar het verhaal achter demotivatie. Een motiverende leerkracht leert niet alleen aan leerlingen, maar leert vooral ook van leerlingen. Met als prachtig bijkomend resultaat dat je wijsheid toeneemt als je nieuwsgierig kunt en durft te zijn.

Laat kinderen merken dat ze ergens goed in zijn



Intrinsieke motivatie

Definitie 1: Motivatie is de prikkel die mensen ertoe beweegt iets te doen (of te laten) vanuit de gedachte er iets positiefs aan over te houden.

Motiveren stamt af van het Latijnse 'movere', in beweging komen. Om in beweging te komen is brandstof nodig. Deze brandstof kan ons aanslingeren tot gedrag. De leerling begeeft zich in een complex netwerk van relaties, waar voortdurend inspanning gevraagd wordt vanuit allerlei bronnen. Doe dit, laat dat. Niet alleen op school, ook thuis, op de sportclub, in de kerk, in het schoolorkest ...

Overall wordt om beweging en inzet gevraagd. Je zou zelfs kunnen beweren dat niets doen ook een vorm van beweging is, motivatie dus. Het zou de leerling enorm helpen als je uitgangspunt in de ontmoeting met de ongemotiveerde leerling is dat deze leerling ergens anders zeer gemotiveerd kan zijn en sowieso steeds in beweging is en dus een gemotiveerd mens is. Hij doet namelijk datgene wat hem de meeste opbrengst oplevert. Althans, waarvan hij is gaan geloven dat dat de meeste opbrengst geeft. Het is een meer dan aannemelijke gedachte, dat mensen doen wat ze doen, omdat ze denken dat het het beste alternatief is. Anders gezegd, een mens doet niet iets waarvan hij van tevoren weet dat hij er slechter van wordt. Dit kan tot zeer complexe variaties leiden, die soms generaties terug te voeren zijn. Een leerling kan voor het hoogst haalbare cijfer gaan, want 'zo doen we dat in onze familie'. Maar een leerling kan ook met een matige werkhouding voor zesjes gaan, want onze familiecode luidt: 'sloof je niet uit.' Alles is motivatie. Accepteer dus dat leerlingen sowieso gemotiveerd zijn. Psycholoog en psychiater Alfred Adler (1897) zei al dat elk individu een doel nastreeft, waarbij steeds een



onbewuste keuze gemaakt wordt tussen eigenbelang of gemeenschapsbelang. Het nastreven van een doel is de intrinsieke motivatie die elk individu bezighoudt. Het denken van Adler legt haarfijn uit hoe moeilijk het is om (de)motivatie te doorgronden. We snappen namelijk zelf nauwelijks de drijfveren van de botsing van belangen (eigen belang versus gemeenschapsbelang) en zijn daardoor niet eenvoudig in staat om de motivatie te veranderen. Wat helpt, is dat we als individu een omgeving treffen die rekening houdt met de intrinsieke motivatie. Daarover gaat definitie 2.

Extrinsieke motivatie

Definitie 2: Motivatie is het geheel van externe factoren dat mensen prikkelt om iets te doen of te laten.

Alleen accepteren dat elke leerling in wezen gemotiveerd is, is niet voldoende. We vergeten namelijk ook nog al eens, dat mensen op verschillende manieren geprikkeld worden. De een heeft gezelligheid nodig, de ander rust, weer een ander heeft behoefte aan duidelijke opdrachten, terwijl er ook leerlingen in de klas zitten die het beste leren als ze 'hun gang

Om een leerling te motiveren moet je eerst zijn hart raken



Human Touch Photography

mogen gaan'. Dat betekent dat een leerkracht zich moet realiseren dat iets wat motiverend werkt voor de ene leerling door een andere leerling als belemmerend ervaren kan worden. In de leeromgeving zijn er veel prikkels die motivatie kunnen aanwakkeren. Daar zijn vele modellen over gepubliceerd, maar de kern van elk model is steeds weer: ben ik betekenisvol in relatie tot de anderen? Kan ik een bijdrage leveren aan het proces? Kan ik zijn wie ik ben en is de ander wie hij werkelijk is? Luc Stevens spreekt van relatie, autonomie en competenties (Bors & Stevens, 2011). Ik besta, in relatie tot de anderen, die mij waarderen om wat ik te bieden heb.

Zorgen voor motivatie

Als we teruggaan naar wat Ali B. vertelt over zijn juf, kun je interessante mogelijkheden creëren in elke groep. Een leerkracht moet beginnen om elke leerling werkelijk te ontmoeten en moet in die ontmoeting de basishouding aannemen dat elk individu tot nut is in zijn relatie tot anderen. Door een ontmoeting met de 'ongemotiveerde leerling' kun je erkenning geven voor wat de leerling wel doet. Vanuit grenzeloze nieuwsgierigheid verleid je de leerling het ver-

In de praktijk:

Oefening: Voor straf

Een leerling die niet gemotiveerd is kan doorgaans rekenen op straf. Helaas zijn veel van de straffen niet geschikt om motivatie weer op gang te brengen. De kunst is om een straf te verzinnen die juist motiverend werkt. Hieronder enkele ideeën:

- Laat de leerling een tekening/lied/gedicht/schema/analyse maken van de gemiste lesstof.
- Laat de leerling voor de volgende les een filmpje op YouTube zoeken, dat aansluit bij het onderwerp van deze les.
- Laat de leerling een gebruiksaanwijzing schrijven met als titel: 'Zo motiveer je mij'.
- Laat de leerling een lesuur voorbereiden rondom social media.
- Laat de leerling een verhaal schrijven over de plek waar hij het meest gemotiveerd is.

 Een extra oefening ('Leerwereld-leefwereld') kun je downloaden op www.jsw-online.nl

haal achter de demotivatie te vertellen. In plaats van de boodschap 'jij bent lui' of 'jij moet harder werken', start je dan met de boodschap 'jij ervaart onrecht' of 'jij zet je ergens anders hard voor in'. Na de erkenning kijk je samen met de leerling naar wat kan helpen om ook op school tot meer inzet te komen. Die inzet voed je door de leerling te laten ervaren dat hij betekenisvol en talentvol is. Zoals Ali B. dat ervoer.

Een leerkracht heeft de taak om leerlingen die ervaring voortdurend mee te geven. Het gevoel te geven dat leren bijdraagt aan de vier V's: voeding, vermaak, verbinding en vooruitgang. De lessen die leerlingen vermaak en plezier bieden (hart), moeten de verbinding tussen leerkracht en leerling verbeteren (hart), moeten de hersenen voeden met iets nieuws (brein) en moeten bovenal het gevoel geven dat de leerinzet bijdraagt aan een brein dat vooruitgang boekt. Om een leerling te motiveren moet je eerst zijn hart raken, dan pas zijn hersenen. ●

Meer lezen over motivatie in de klas? Ivo Mijland schreef er een handzame waaijer boordevol theorie, tips, les-ideetjes, spreuken, etc.

Wil je deze motivatiewaaijer bestellen met korting?

Kijk op pagina 17.

LITERA TUUR!

- Bakker, M. & I. Mijland (2009). *Handboek Positieve groepsvorming*. Esch: Quirijn.
- Bors, G. & L. Stevens (2011). *De gemotiveerde leerling*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.